

Володимир МАКАРЧУК

Національний університет “Львівська політехніка”,
професор кафедри теорії права та конституціоналізму
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти,
доктор юридичних наук, професор
volodymyr.s.makarchuk@lpnu.ua
ORCID: 0000-0001-6292-8419

ВСТАНОВЛЕННЯ ТА ЮРИДИЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ КОРДОНІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР З СУСІДАМИ – КОРДОН З БІЛОРУСЬКОЮ РСР

<http://doi.org/10.23939/law2025.45.155>

© Макарчук В., 2025

Пропонована увазі читача стаття є частиною циклу, присвяченого встановленню кордонів Української СРР (та її правового продовження за союзнаю Конституцією 5 грудня 1936 р. Української РСР) з сусідніми радянськими республіками – РРФСР, Білоруською СРР (БРСР) та Молдавською АСРР (з 1936 р.) Молдавською АСРР) та правонаступницею останньої – Молдавською РСР. Вказано, що питання територіального розмежування між УСРР та БСРР у 1924 р. вирішувалося з урахуванням передусім демографічного фактора і не супроводжувалося таким грубим тиском, як це було під час проведення лінії кордонів обох республік з РСФРР. Під час встановлення міжреспубліканських кордонів Союзу РСР українська делегація (комісія Д. Багалія та М. Грушевського) висловила готовність добровільно передати до складу БСРР території з переважно білоруським населенням – за етнографічною ознакою. А білоруська фракція узгоджувальної комісії на чолі з головою ЦВК Білорусі О. Червяковим була готова підтримати УСРР в територіальному упорядкуванні з РСФРР. У підсумку питання республіканських кордонів було передане на розгляд Політбюро ЦК ВКП (б). Конфлікт інтересів намалювався щойно під час розподілу польської спадщини (осінь 1939 р.), причому пікантність ситуації полягала у тому, що інтереси БРСР відстоював перший секретар КП (б) П. Пономаренко, українець за національністю, а УРСР – росіянин М. Хрущов. Висловлена думка, що українсько-білоруський кордон загалом відповідає етнографічним характеристикам і потребує будь-якої корекції, навіть з огляду на економічні міркування (як, для прикладу, обмін територіями з Молдовою).

Ключові слова: кордони Української РСР, кордони сучасної України, правове регулювання національного питання у внутрішній політиці Союзу РСР.

Постановка проблеми. Заключний акт Гельсінської (1975) наради з питань безпеки і співробітництва в Європі встановив принцип непорушності європейських кордонів. Водночас крах біполярного світу і розпад комуністичних імперій (Союзу РСР та СФРЮ) спричинили низку кризових збройних конфліктів між ще донедавна доброзичливими сусідами – в Східній Європі та на

Балканах. Зокрема, сучасні кордони України оспорується РФ, є своє бачення українського суверенітету і в угорського уряду Орбана – Сіярто. Наразі українсько-білоруський кордон порівняно спокійний, проте не забуваємо, що з білоруської території відбулося вторгнення російських окупаційних військ (РОВ) у лютому–квітні 2022 р.; уряд Лукашенка навіть улітку 2024 р. продовжував брязкати зброєю у прикордонній смузі. Україні доводиться тримати тут значний контингент Сил оборони та прикордонників. Знаючи звичну практику Москви заохочувати військові конфлікти, штучно роздмухуючи питання кордонів (Нагірний Карабах) та міжнаціональних відносин (Придністров'я), можемо припустити, що за критичного для України розвитку подій уряд О. Лукашенка спробував би – зі схвалення Москви – захопити “свою” частку української території. Непрямим доказом висловленого припущення можуть слугувати зафіксовані факти: 1. Інтерв'ю О. Лукашенка від 25 лютого: “Я тебе так скажу, Володя, эта война продлится дня три–четыре, не более. Там некому против нас воевать”; 2. 1 березня 2022 р. представник регіонального Управління сил територіальної оборони України “Північ” Віталій Кирилов прямо стверджував, що на Чернігівщині на техніці з (російським) маркуванням “О” зайшли білоруські війська. Колона рухалася зі сторони Городні в напрямку Чернігова [1]. Цю ж інформацію про присутність білоруських військових і силовиків на українській території згодом підтверджували мешканці тимчасово окупованих місцевостей Київщини (Тоді войовничі потуги самопроголошеного президента Лукашенка, на щастя, не знайшли широкої підтримки в білоруському соціумі, а Київ – зі зрозумілих міркувань – наразі не акцентує на них увагу). Можливо, одним із аргументів еventуальних територіальних претензій лукашенківського режиму до України могли б слугувати “історичні права”, на які так любить посилається Кремль.

Аналіз дослідження проблеми. З вітчизняних істориків відзначимо плідний внесок В. Боєчка, О. Ганжі, Б. Захарчука, В. Кузьменка, а також В. Сергійчука. З білоруських авторів на особливу увагу заслуговують мемуари колишнього першого секретаря ЦК КП (б) Білорусі (1938–1947) П. Пономаренка, безпосереднього учасника територіального спору 1939 р., коли Й. Сталін підтримав своїх мінських мінйонів супроти українського першого секретаря М. Хрущова. Польські історики питаннями “поділу” земель Другої Речі Посполитої між союзними республіками цікавилися мало.

Мета статті. Не презумпуючи остаточних висновків, спробуємо з'ясувати, наскільки під час встановлення українсько-білоруського кордону враховувалися інтереси сусідніх народів, а також наскільки обґрунтованою є лінія сучасного кордону. Не заглиблюючись в історію, обмежимося хронологічними рамами радянського періоду.

Виклад основного матеріалу. Сучасний кордон України з Білоруссю має протяжність понад 950 км. Цей кордон у минулому столітті тричі ставав предметом спору: спершу в добу Визвольних змагань УНР, згодом – після юридичного оформлення Союзу РСР і пов'язаного з ним урегулювання кордонів між братніми республіками, і нарешті восени 1939 р. після т. зв. Визвольного походу червоної армії, коли Кремль ділив польську “здобич” між своїми сателітами. Зрозуміло, що кожного разу відбувалося зіткнення поглядів, коли керівники нібито “незалежних республік” намагалися розширити власну сферу впливу.

Радянська історіографія веде історію УСРР від 25 грудня 1917 р., коли більшовики скликали в Харкові свій Всеукраїнський з'їзд рад, на якому створили уряд, альтернативний до Генерального секретаріату УНР. І Всеукраїнський з'їзд Рад прийняв резолюції “Про організацію влади на Україні” та “Про самовизначення України”.

Оцінюючи досвід радянської розбудови української соціалістичної “державності” зразка кін. 1917 – поч. 1918 рр., згадаємо слова наркомнацу (народного комісара у справах національностей) ленінського уряду Й. Сталіна. На початку квітня (3–4 числа) 1918 р. він дав розгорнуте інтерв'ю газеті “Правда”, де стверджував, що “вочевидь, суб'єктами федерації повинні бути і можуть бути не кожні дільниці і одиниці і не кожна географічна територія, а лише певні області, які природно

поєднують в собі особливості побуту, своєрідність національного складу і певну мінімальну цілісність економічної території. Такими є – Польща, Україна, Фінляндія, Крим, Закавказзя [...]. В Росії політичне будівництво йде в зворотному [до буржуазних демократій. – Авт.] порядку. Тут примусовий царський унітаризм змінюється федералізмом добровільним для того, щоб, з плином часу, федералізм поступився місцем такому ж добровільному і братському об'єднанню трудових мас усіх націй і племен Росії. Федералізму в Росії [...] суджено, як і в Америці та Швейцарії, відіграти перехідну роль – до майбутнього соціалістичного унітаризму” [2, с. 69, 73]. Привертає увагу, що у сталінському переліку евентуальних суб'єктів федерації знайшлося місце Польщі, Фінляндії та Криму, але “забуто” про Білорусь.

Ще 7 березня 1918 р. ЦВК України прийняв декларацію, в якій стверджувалося, що “1. Ми [більшовики] ніколи не розглядали Українську Радянську республіку як національну республіку, але виключно як Радянську республіку на території України. 2. Ми ніколи не підтримували точки зору повної незалежності Української Народної республіки, розглядаючи її як більш-менш самостійне ціле, пов'язане із загальноросійською робітничо-селянською республікою федеративними зв'язками ...” [3, с. 202].

Коли ж на початку 1919 р. більшовики знову прийшли до влади в Україні, одним із перших їх декретів було рішення про об'єднання збройних сил та всіх матеріальних ресурсів соціалістичних республік без втрати ними формальних ознак незалежності. Наступним логічним кроком мало стати “об'єднання Української Радянської Республіки з радянською Росією на засадах соціалістичної федерації” [4].

Після створення Союзу РСР (30 грудня 1922 р.) стало зрозуміло, що кордонам між республіками, нехай і суто формальним, судилось бути. Фіксувалося прагнення населення російсько-українського пограниччя до входження до складу УСРР, що, на нашу думку, було не випадковим, і диктувалося не лише національними, але й соціально-економічними міркуваннями.

“Ідучи назустріч численним побажанням населення” (усталене для радянського новоязу формулювання), уряд Радянської України запропонував ЦВК Союзу РСР в 1924 р. проєкт “Про зовнішні кордони УСРР”. У підготовці ґрунтового документа взяли участь провідні вчені України – економісти, історики, етнографи, лінгвісти.

В фондах ЦДАВО України збереглися довідкові матеріали, підготовлені академіками М. Грушевським та Д. Багалієм. В проєкті зазначалось, що “необхідність зміни існуючих державних кордонів продиктована цілою низкою причин, як адміністративного, економічного так і політичного характеру” [5, с. 29].

Український уряд запропонував передати Мінській губернії БСРР частину колишньої Словечанської і Юровської волостей Коростенської округи Волинської губернії, підкреслюючи, що ці території цілком відповідають природно-історичним і економічним умовам Білорусії. Своєю чергою, враховуючи тяжіння до відповідних економічних центрів України та етнічний фактор, пропонувалося долучити до складу Чернігівської губернії УСРР Семенівську волость Новозибківського повіту Гомельської губернії (тоді вона належала до РРФСР) [6, с. 27 з посиланням на ЦДАВО України, ф. 1, оп. 1, спр. 54, арк. 244–245].

Для розгляду проєкту Союзний ЦВК створив комісію з врегулювання кордонів між РСФРР, УСРР та БСРР. До її складу ввійшли по два представники від кожної із зазначених сторін. Комісію очолив голова ЦВК Білорусії О. Черв'яков.

На першому засіданні, яке відбулося 1 липня 1924 р., комісія визначила етнографічний принцип як головний під час вирішення питання проблеми кордонів між радянськими республіками. Поряд з цим підкреслювалось, що потрібно враховувати також економічне тяжіння та зручність адміністративно-територіального поділу спірних територій. Представлений Україною проєкт було запропоновано розглянути Президіям ЦВК РСФРР та БСРР, відповідним наркоматам та губернським органам. Комісія також визнала за можливе участь представників зацікавлених сторін у зборі

потрібних статистичних матеріалів на території іншої республіки, а також обговорення на місцях тих чи інших питань, пов'язаних з визначенням лінії майбутнього кордону.

Утім досягти згоди між делегаціями з низки питань не вдалося, і О. Черв'яков передав їх на розгляд Політбюро ЦК ВКП(б), де проєкт постанови Союзної Комісії зазнав подальших змін.

Відповідно до рішення Політбюро, до складу УСРР повинні були відійти лише Семенівська волость Новозибківського повіту Гомельської губернії [7, с. 145].

16 жовтня 1925 р. прийнято постанову ЦВК СРСР “Про врегулювання кордонів Української Соціалістичної Радянської Республіки з Російською Соціалістичною Федеративною Радянською Республікою і Білоруською Соціалістичною Радянською Республікою” [8].

Внаслідок проведеного розподілу Україна була позбавлена великої кількості своїх етнічних територій, втративши понад мільйон жителів української національності на користь “братерських республік”. Сам лише цей факт свідчить про різке розходження декларованих радянською владою прав самовизначення та цілковитого задоволення усіх інтересів робітничих і селян та реальних дій тієї ж влади на зміцнення метрополії – радянської росії.

Удруге питання про лінію українсько-білоруського кордону постало на початку Другої світової війни, коли Союз РСР окупував польський сегмент своєї “сфери впливу”, погодженої в сумнозвісному пакті Рібентропа–Молотова.

17 вересня червона армія розпочала т. зв. Визвольний похід, а вже 28 вересня з Німеччиною укладено Договір про дружбу і кордон, який визначив нові західні межі радянського просування. Відтак постало питання про встановлення українсько-білоруського кордону на “визволених з-під польського гніту” землях. З погляду права націй на самовизначення, найкращим варіантом треба було б вважати референдум, який би визначив національну свідомість мешканців територій зі змішаним українсько-білоруським населенням, їх преференції. Проте Кремль пішов іншим шляхом – встановлення майбутнього міжреспубліканського кордону “згори”, вольовим рішенням вищого партійного органу Політбюро, а фактично – одноосібно Й. Сталіна.

Керівництво КП(б)У запропонувало враховувати історичне розселення українців та провести розмежування, яке б відповідало північно-західному кордону Української Народної Республіки, визнаному 1918 р. Центральними державами. За таких умов т. зв. Берестейщина (сьогоднішня Брестська область Білорусі) мала б відійти до Української РСР.

Іншої думки дотримувалося білоруське партійне керівництво. Перший секретар ЦК КП(б)Б Пантелеймон Пономаренко (до речі, за національністю українець, чиї корені батьківські в Харківській губернії) звинуватив Микиту Хрущова в тому, що той, мовляв, “майже все забрав собі, перейшов Мазурські болота, вторгся в ліси, приєднав Біловезьку Пущу, Пінськ, Двінськ, Брест...”.

В приймальній Сталіна обидва республіканські “вожді” пересварилися між собою. Хрущов стверджував, що українські вчені серйозно підійшли до вивчення питання, на що Пономаренко парирував, мовляв, в Білорусії є свої вчені. В кабінеті Сталіна Пономаренко фактично звинуватив Хрущова в політичній помилці: “Поняття Західної Білорусії зникає, а це політично неправильно, ми стільки писали про радість возз'єднання спорідненого населення, а де ж це возз'єднання?”

Після цього, згадував Пономаренко, Сталін звернувся до Хрущова: “Петлюри вже немає, Скоропадського – немає, Винниченка – немає, так хто ж це готував?”

Хрущов зблід, а Сталін, вочевидь, пошкодувавши українського керівника, перейшов на жарти: “Що, скажи правду, братику, тобі лісочка захотілося?” Хрущов з полегшенням підхопив: “Справді. Так, так. Усе степ і степ, без свого лісу важко”.

Сталін тоді сказав Хрущову: “Ну так на тобі” – і на карті відкрояв смугу лісового масиву [9, с. 37–38, з посиланням на ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 6, спр. 569, арк. 52].

Як можемо перекоонатися, на карті слід сталінського олівця порушив усталені межі між повітами. Так, до складу Камінь-Каширського повіту Волинської області долучалося багато сіл Кобринського й Дорогичинського, а до Сарненського – населені пункти волостей: Кухотської Волі,

Морочнянської та Вітчевської – Пінського, Висоцька і Березівська – Столинського повітів, що відійшли до БРСР [10, с. 37–38, з посиланням на ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 6, спр. 569, арк. 56–57].

Остаточний варіант кордону з БРСР, запропонований Політбюро ЦК КП(б)У (на документі стоять підписи Хрушова, Бурмистренка, Коротченка, Корнійця і Гречухи) на затвердження ЦК ВКП(б) 27 листопада 1939 р., передбачав:

“1. Провести розмежування областей між УРСР і БРСР і встановити таку лінію кордонів між Волинською і Ровенською областями УРСР і Брестською і Пінською – БРСР (з заходу на схід):

По кордону Любомльського і Ковельського повітів УРСР з Брестським повітом БРСР до кордону з Кобринським повітом БРСР;

Далі по південному кордону Кобринського повіту до повороту його на південь, звідки лінія кордону проходить на північний схід до населеного пункту Леликово, залишаючи Леликово з належними йому землями в складі Кобринського повіту БРСР;

Далі від населеного пункту Леликово на схід до стику від кордонів трьох повітів: Кобринського, Дрогичинського – БРСР і Камінь-Каширського УРСР, відносячи населені пункти Мукошин і Бірки з їхніми землями до складу Камінь-Каширського повіту УРСР;

Далі північним берегом озера Скорень на схід до населеного пункту Гориничі, відносячи його до Ровенської області УРСР, річкою Струмень, південним берегом озера Сосно і далі в напрямку до населених пунктів Пара і Трушено в складі Пінської області БРСР;

Далі лінія кордону проходить в південно-східному напрямі через населений пункт Деревна, залишаючи його в складі Пінської області БРСР, на населені пункти Городище і Смородськ, які відходять до Ровенської області УРСР, і далі на південний схід до кордону Поліської області БРСР на річці Ствига, відносячи населені пункти Жаден, Переброд’є, Дроздино, Познань, Будки з їхніми землями до складу Ровенської області УРСР” [11, с. 38–39].

Незважаючи на те, що не всі населені українцями землі було приєднано до УРСР, як цього хотілося М. С. Хрушову, сам він завжди пишався результатом [12, с. 110].

Ми, зі свого боку, відзначимо, що розв’язання українсько-білоруського територіального спору восени 1939 р. не мало нічого спільного з правовими механізмами. Вище зверталася увага на той факт, що жодного опитування місцевого населення не проводилося, справу вирішили кулуарно вожді загальнодержавного (СРСР) та республіканського (УРСР та БРСР) масштабів. Що важливо, остаточно кордон між двома республіками був проведений аж 27 листопада, тобто через місяць після Народних зборів Західної України і Західної Білорусії та формальним прийняттям возз’єднаних західноукраїнських і західнобілоруських земель до Союзу РСР та відповідних соціалістичних республік.

Попри те Гельсінський акт 1975 р. підтвердив непорушність наявних європейських кордонів. Під час розпаду Союзу РСР дві сусідні слов’янські республіки виходили з цієї правової реальності.

Республіка Білорусь визнала Україну як суверенну державу 24 грудня 1991 року, а вже 27 грудня 1991 р. були встановлені дипломатичні стосунки двох країн. Того ж дня було підписано низку угод, зокрема про принципи співробітництва з прикордонних і митних питань та про пункти перепуску. Вдруге питання про кордон порушувалося під час приїзду до Києва білоруського прем’єра М. Чигири у грудні 1995 р. Серед інших підписаних міждержавних документів була й угода про організацію спільного контролю на українсько-білоруському державному кордоні. Під час візиту в Білорусь Президента України Леоніда Кучми 17–18 липня 1995 р. був підписаний повномасштабний Договір про Дружбу, добросусідство і співробітництво між Республікою Білорусь і Україною. Цей договір (Стаття 1 : Високі Договірні Сторони засновують свої відносини на взаємній повазі, довірі і згоді, керуючись при цьому принципами поважання державного суверенітету, рівноправності і невтручання у внутрішні справи одна одної, незастосування сили чи загрози силою, включаючи економічні та інші засоби тиску, мирного урегулювання спорів, поваги до прав людини і основних свобод, сумлінного виконання зобов’язань по міжнародному праву, а також іншими загально-визнаними принципами і нормами міжнародного права.

Високі Договірні Сторони визнають непорушність існуючих між ними державних кордонів і підтверджують, що не мають ніяких територіальних претензій одна до одної і не висуватимуть таких претензій у майбутньому) зняв останні сумніви щодо можливих територіальних суперечностей між обома країнами)” [13].

Тож після 1995 р. навіть найбільш право-радикальні українські видання зняли зі своїх шпальт будь-які відсилення на історичну належність т. зв. Берестейщини (Брестської області Республіки Білорусь) до України.

Російська агресія проти незалежної України, розпочата 24 лютого 2022 р., здійснювалася з кількох напрямків, також і з території лукашенківської Білорусі. Мешканці тимчасово окупованих північних територій згадували на форумах про присутність у армії вторгнення і окремих білоруських військових. Знаючи “почерк” кремля, висловимо припущення, що якісь територіальні преференції лукашенківській РБ коштом українських земель могли бути запропоновані кремлем, але не озвучені. Втім показова й та обставина, що вороже вторгнення не зачепило західний відтинок українсько-білоруського кордону (Рівненська та Волинська області), де також можна було сподіватися територіальних претензій. Утім на відміну від Москви, яка уже “включила” до складу РФ Крим, Донецьку, Луганську, Запорізьку та Херсонські області і навіть “закріпила” це у своїй Конституції, Мінськ продовжує де-юре визнавати кордони України 1991 р., хоча й де-факто (угоди про “співробітництво” з властями окупованого Криму) порушує цей підхід.

Висновки. Безпристрасний аналіз історичного матеріалу фіксує загалом демократичне (наскільки можна говорити про демократію в умовах тоталітарного Союзу РСР) вирішення українсько-білоруського територіального спору. Можливо, навіть йдеться про більшу прихильність Й. Сталіна до білоруської сторони – з врахуванням створення системи протизаг, за якої жодна з формально незалежних республік могла б конкурувати за впливами з РРФСР. Особливо зазначимо, що поступка територій УСРР на користь БСРР, здійснена в 1925 р., мала в основі добру волю Києва, основу на висновках комісії М. Грушевського та Д. Багалія.

У будь-якому разі Мінськ немає якихось серйозних “історичних підстав” (наскільки у ХХІ ст. вони можуть вважатися аргументом у міжнародних суперечках) вимагати перегляду лінії теперішнього кордону та чи створення якоїсь білоруської автономії уздовж північного кордону України. Наголосимо, що у Волинській області білоруси становлять приблизно 0,30 % [13], у Рівненській області – близько 1,1 % [14], у Житомирській області – 0,35 % [15], у Київській області – 0,48 % [16] тощо, натомість, наприклад, у Брестській області українці становлять 2,79 % [17], що також не дає підстав стверджувати, що українців “обділено територіями”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Михайлович А. (1917–1920). Що приховує генерал Лапін. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/russia/scho-prihovie-general-lapin.htm> (Дата звернення: 21.10.2024).
2. Сталин И. В. (1947). Организация Российской Федеративной Республики. Сочинения. Т. 4. Ноябрь. М.: ОГИЗ, Госполитиздат.
3. Гражданская война на Украине (1918–1920): Сб. док. и материалов. В 3 т. Т. 1. Кн. 1. К.: Наукова думка, 1967. 492 с.
4. Збірних узаконень і розпоряджень робітничо-селянського уряду (1919). № 14. Ст. 146.
5. Кузьменко В. Б. (2005). До історії формування північного-східного та східного кордонів України (1917–1925 рр.). Часопис Хмельницького університету управління та права. 2005. № 4. С. 26–30.
6. Національні відносини в Україні у ХХ ст. Збірник документів і матеріалів / упоряд.: М. І. Панчук (керівник) та ін. К.: Наукова думка, 1994. 558 с.
7. Збірник узаконень і розпоряджень ... 1925. № 7. Ст. 129.
8. Сергійчук В. (2000). Микита Хрущов і зміна кордонів УРСР у 1939–1945 роках. Публіцист мислі і серця: На пошану 80-річчя Романа Олійника Рахманного. К.: Четверта хвиля. С. 35–48.

9. Макаrchuk В. С. (2001). Правове врегулювання кордонів незалежної України. Вісник Львівського інституту внутрішніх справ: збірник. Львів: ЛІВС при НАВС України. С. 107–115.
10. Договір про дружбу, добросусідство і співробітництво між Україною і Республікою Білорусь. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_692#Text (Дата звернення: 21.10.2024).
11. Волинська область. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C (Дата звернення: 21.10.2024).
12. Рівненська область. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C (Дата звернення: 21.10.2024).
13. Житомирська область. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C (Дата звернення: 21.10.2024).
14. Київська область. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B8%D1%97%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C (Дата звернення: 21.10.2024).
15. Брестская область. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB...D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8 (Дата звернення: 21.10.2024).

REFERENCES

1. Mykhailovych, A. *Shcho prykhovuie heneral Lapin* [What General Lapin is hiding] Retrieved from: <https://news.obozrevatel.com/ukr/russia/scho-prihovue-general-lapin.htm> (Accessed: 21.10.2024). [In Ukrainian].
2. Stalin, I. V. (1947). *Organizatsiya Rossiyskoy Federativnoy Respubliki* [Organization of the Russian Federative Republic]. Sochineniya. T. 4. Noyabr 1917–1920. M.: OGIZ, Gospolitizdat. [In Russian].
3. *Grazhdanskaya voyna na Ukraine* [Civil war in Ukraine] (1918–1920): Sb. dok. i materialov. V 3 t. T. 1. Kn. 1. K.: Naukova dumka, 1967. 492 p. [In Russian].
4. *Zbirnykh uzakonon i rozporiadzhen robitycho-selianskoho uriadu* [Collected laws and regulations of the workers' and peasants' government] (1919). No. 14. P. 146. [In Ukrainian].
5. Kuzmenko, V. B. (1917–1925). *Do istorii formuvannia pivnichnoho-skhidnoho ta skhidnoho kordoniv Ukrainy* [On the History of the Formation of the North-Eastern and Eastern Borders of Ukraine]. Chasopys Khmelnytskoho universytetu upravlinnia ta prava. 2005. No. 4. P. 26–30. [In Ukrainian].
6. *Natsionalni vidnosyny v Ukraini u KhKh st.* (1994). [National Relations in Ukraine in the Twentieth Century] Zbirnyk dokumentiv i materialiv / upor.: M. I. Panchuk (kerivnyk) ta in. K.: Naukova dumka. 558 p. [In Ukrainian].
7. *Zbirnyk uzakonon i rozporiadzhen...* [Collection of laws and regulations]. 1925. No. 7. P. 129. [In Ukrainian].
8. Serhiichuk, V. (2000). *Mykyta Khrushchov i zmina kordoniv URSR u 1939–1945 rokakh*. [Nikita Khrushchev and the Change of Borders of the Ukrainian SSR in 1939–1945] // Publitsyst mysl i sertsia: Na poshanu 80-richchia Romana Oliinyka Rakhmannoho. K.: Chetverta khvylya. P. 35–48. [In Ukrainian].
9. Makarchuk, V. S. (2001). *Pravove vrehuliuvannia kordoniv nezalezhnoi Ukrainy*. [Legal regulation of the borders of independent Ukraine]. Visnyk Lvivskoho instytutu vnutrishnikh sprav: Zbirnyk. Lviv: LIVS pry NAVS Ukrainy. P. 107–115. [In Ukrainian].
10. *Dohovir pro druzhbu, dobrosusidstvo i spivrobitnytstvo mizh Ukrainoiu i Respublikoiu Bilorus*. [Treaty of Friendship, Good Neighborliness and Cooperation between Ukraine and the Republic of Belarus]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_692#Text (Accessed: 21.10.2024). [In Ukrainian].
11. *Volynska oblast*. [Volyn region]. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C (Accessed: 21.10.2024). [In Ukrainian].
12. *Rivnenska oblast*. [Rivne region]. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C (Accessed: 21.10.2024). [In Ukrainian].

13. **Zhytomyrska oblast.** [Zhytomyr region]. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C (Accessed: 21.10.2024). [In Ukrainian].

14. **Kyivska oblast.** [Kyiv region]. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B8%D1%97%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C (Accessed: 21.10.2024). [In Ukrainian].

15. **Brestskaia oblast.** [Brest region]. Retrieved from: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8 (Accessed: 21.10.2024). [In Ukrainian].

Дата надходження статті: 04.01.2025 р.

Volodymyr MAKARCHUK

Lviv Polytechnic National University,
Professor of the Department of Theory
of Law and Constitutionalism
of the Institute of Law, Psychology
and Innovative Education
Prof. Dr. habil (Law), Full Professor
volodymyr.s.makarchuk@lpnu.ua
ORCID: 0000-0001-6292-8419

DEMARCATIION AND LEGALISATION OF THE BORDERS OF THE UKRAINIAN SSR WITH ITS NEIGHBOURS – BORDER WITH THE BELORUSSIAN SSR

This article is part of a series dedicated to the establishment of the borders of the Ukrainian SSR (and its legal continuation under the Union Constitution of 5 December 1936 of the Ukrainian SSR) with the neighbouring Soviet republics – the RSFSR, the Belorussian SSR (BSSR) and the Moldavian ASSR (Moldavian Autonomous Socialist Soviet Republic; since 1936 – the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic) and the latter's legal successor – the Moldavian SSR. The author points out that the issue of territorial demarcation between the Ukrainian SSR and the BSSR in 1924 was resolved primarily on the basis of the demographic factor and was not accompanied by such brutal pressure as it was when drawing the borderline between the two republics with the RSFSR. During the establishment of the inter-republican borders of the USSR, the Ukrainian delegation (the commission of D. Bahalii and M. Hrushevskyi) expressed its readiness to voluntarily transfer to the BSSR territories with a predominantly Belarusian population – on ethnographic grounds. In turn, the Belorussian faction of the conciliation commission, headed by the chairman of the Central Election Commission of Belarus, A. Cherviakov, was ready to support the Ukrainian SSR in its territorial arrangement with the RSFSR. As a result, the issue of republican borders was referred to the Politburo of the Central Committee of the CPSU (b). A conflict of interest emerged during the division of the Polish inheritance (autumn 1939), with the piquancy of the situation being that the interests of the BSSR were defended by the first secretary of the CP (b), P. Ponomarenko, a Ukrainian by nationality, and the Ukrainian SSR – by the Russian N. Khrushchev. The author suggests that the current Ukrainian-Belarusian border generally corresponds to ethnographic characteristics and does not require any correction, even in view of economic considerations (such as, for example, the exchange of territories with Moldova).

Keywords: borders of the Ukrainian SSR, borders of modern Ukraine, legal regulation of the national question in the internal policy of the USSR.